

Шумейко І.П.
доктор філософії
за спеціальністю 081 – Право

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ У ФІНАНСОВІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Вступ. Презумпція невинуватості, закріплена в ст. 62 Конституції України, виходячи з системного тлумачення цих положень, складається з семи елементів: 1) обов'язку держави довести вину особи перш ніж вважати її винуватою; 2) законного порядку доведення винуватості і недопустимості доказів, отриманих незаконно; 3) встановлення винуватості обвинувальним вироком суду; 4) відсутності обов'язку особи доводити свою невинуватість; 5) недопущення обґрунтування обвинувачення припущеннями; 6) тлумачення сумнівів щодо вини особи на її користь; 7) відшкодування шкоди, заподіяної безпідставним засудженням [1]. Разом з тим, буквально тлумачення цієї норми свідчить про те, що презумпція невинуватості стосується саме кримінального обвинувачення і не поширює дію на інші види відповідальності. Більше того, не в усіх видах юридичної відповідальності такий принцип об'єктивно існує. Варто назвати цивільно-правову відповідальність, в якій правовою доктриною і судовою практикою визнається принцип презумпції вини заподіювача шкоди (постанова Великої Палати Верховного Суду від 05 червня 2019 року у справі № 461/8496/15-ц) [2]. Фінансова відповідальність, як окремий вид юридичної відповідальності, не є достатньо дослідженим правовим інститутом, а відсутність систематизації норм про цей вид відповідальності викликає потребу в з'ясуванні загальних засад, на яких ця відповідальність має ґрунтуватися.

Мета статті. Постає питання про те, чи властива *фінансовій відповідальності* така засада як презумпція невинуватості, і якщо

так – то який зміст цієї засади (принципу) з урахуванням специфіки цього виду юридичної відповідальності та її правового регулювання в Україні.

У правовій доктрині України неодноразово висловлювалися аргументовані точки зору стосовно ширшого розуміння презумпції невинуватості. Так, ще в 2009 році М. Ктіторов відносив презумпцію невинуватості до складу принципів *загальноюрисдикційного процесу* і стверджував, що обов'язкового нормативного закріплення потребує положення, яке б відображало зміст принципу презумпції невинуватості у сфері адміністративної юрисдикції [3, с. 15, 17]. У продовження цієї думки, М. Самбор у своїй статті, опублікованій в 2014 році, обґрунтував потребу в доповненні адміністративно-деліктного законодавства нормою про презумпцію невинуватості, наголошуючи на значенні цього принципу для створення гарантій безпеки особи від безпідставного, необґрунтованого притягнення її до адміністративної відповідальності, а також вказуючи, що лише цей принцип здатен забезпечити надійну доведеність вини особи [4, с. 75]. У подальшому, М. Белікова, Ю. Георгієвський, В. Спасенко, дослідивши практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо автономного тлумачення ЄСПЛ терміну «кримінальне обвинувачення», вжитого у статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), прийшли до висновку про необхідність застосування статті 6 Конвенції і в адміністративно-деліктних відносинах, зокрема, дотримання презумпції невинуватості [5, с. 88].

Висновок про поширення презумпції невинуватості поза межами кримінально-правової сфери висловлював і Конституційний Суд України. У рішенні від 08 червня 2012 року № 3-р(П)/2022 у «справі про презумпцію невинуватості» він висловив згоду із позицією Конституційного Суду Литовської Республіки щодо розуміння принципу презумпції невинуватості, вказавши, що презумпція невинуватості, визначена в контексті інших приписів Конституції, має ширший зміст, тому її не можна пов'язувати лише з кримінально-правовими відносинами [6]. В пункті 39 постанови Верховного Суду від 08 липня 2020 року у справі № 463/1352/16-а висловлено правовий висновок про те, що «у силу принципу презумпції невинуватості, що підлягає застосуванню у справах про адміністративні правопорушення, всі сумніви щодо події порушення та винності особи, що притягується до відповідальності, тлумачаться на її користь» [7], тобто дія цього принципу в судовій практиці України вже поширюється поза межами суто кримінально-правового його розуміння.

Отже, в наукових працях і в правозастосовчій сфері прослідковується консенсус в питанні поширення презумпції невинуватості на адміністративно-деліктні правовідносини, які за характером є близькими до відносин, що складаються під час притягнення осіб до фінансової відповідальності. При цьому практичне застосування цього принципу в публічно-правових видах юридичної відповідальності, відмінних від кримінальної відповідальності, викликає дискусії. Зокрема, О. Сокурєнко справедливо стверджує, що навряд чи можна говорити про презумпцію невинуватості, якщо обов'язок доведення вини в кожному конкретному випадку лежить на зацікавленому в певному результаті справи органі, який одночасно є органом юрисдикції, тобто тим органом, який встановлює винність особи [8, с. 74].

З огляду на відсутність в Україні комплексного наукового дослідження фінансової відповідальності (у значенні, яке не обмежу-

ється лише відповідальністю за порушення норм фінансового права), на теперішній час питання презумпції невинуватості в цьому де-факто самостійному виді юридичної відповідальності залишається невирішеним, і лише частково досліджувалося. Існуючі наукові роботи з цього питання стосувалися податкового права, що не випадково, адже саме в податковому законодавстві фінансова відповідальність вперше отримала визнання її як окремого виду відповідальності. Зокрема, З. Будько зазначає, що враховуючи, зокрема, притаманність фінансово-правовій відповідальності каральної функції, презумпція невинуватості має бути закріплена в податковому праві [9, с. 147]. В свою чергу, О. Пунда, Д. Арзянцева та С. Лучковська слушно вказують на закріплення в податковому законодавстві одного з елементів презумпції невинуватості, а саме – трактування на користь особи всіх сумнівів щодо наявності обставин, за яких ця особа може бути притягнута до відповідальності за порушення податкового законодавства [10, с. 135]. Н. Скляр висловлює критичні зауваження до відносно нещодавніх змін у податковому законодавстві, вказуючи, по-перше, що Закон № 466-IX передбачає можливість вжиття заходів фінансової відповідальності за відсутності вини, по-друге, зазначаючи, що за «моделлю» цього Закону особа вважається винною, якщо не дотримується відповідних правил та норм ПК України, а по-третє, справедливо вказуючи на відсутність розроблених критеріїв визначення вини суб'єкта правопорушення та порядку встановлення вини контролюючими органами [11, с. 46].

Відсутність в Україні єдиного кодифікованого акта про фінансову відповідальність чи закону, який би визначав загальні засади та порядок її застосування, зумовлює те, що презумпція невинуватості не є нормативно закріпленою як засада, характерна для всього без винятку інституту фінансової відповідальності. Пряме закріплення норми про презумпцію невинуватості можна знайти лише в п. 3

ч. 1 ст. 8 Митного кодексу України. В окремих випадках норми, які передбачають встановлення вини при притягненні до фінансової відповідальності – закріплюються в підзаконних актах: в якості прикладу можна навести п. 19 Порядку накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, де зазначено, що доказами у справі про правопорушення у сфері містобудівної діяльності є будь-які фактичні дані, на підставі яких встановлюється наявність чи відсутність правопорушення, винність відповідного суб'єкта містобудування в його вчиненні (...) [12]. Та в переважній більшості досліджених випадків законодавство про фінансову відповідальність не містить прямих приписів про необхідність встановлення винуватості особи.

В постанові від 25 квітня 2018 року у справі № 800/547/17 Велика Палата Верховного Суду, з посиланням на рішення ЄСПЛ у справі «Ringvold v. Norway», висловила правовий висновок про те, що гарантована п. 2 ст. 6 Конвенції презумпція невинуватості застосовується до процедури, яка за своєю суттю є кримінальною, і в межах якої суд робить висновок про вину особи саме у *кримінально-правовому сенсі*. Відтак, зазначена гарантія не може бути поширена на *дисциплінарні й інші провадження*, які згідно з п. 1 ст. 6 Конвенції охоплюються поняттям спору щодо прав та обов'язків *цивільного характеру* [13]. Отже, для вирішення питання про те, чи є засадою того чи іншого виду юридичної відповідальності презумпція невинуватості, значення має «кримінальний» характер обвинувачення особи в розумінні ст. 6 Конвенції. Оскільки норми, за порушення яких настає фінансова відповідальність, мають загальний характер, а заходи стягнення характеризуються стримувальною та каральною метою, то в розумінні Конвенції і практики ЄСПЛ, обвинувачення у вчиненні правопорушення, за яке настає фінансова відповідальність, носить характер «кримінального», а отже – на фінансову відповідальність *поширюються* гарантії ст. 6 Конвенції, щодо презумпції невинуватості.

В той же час, законодавство про фінансову відповідальність подекуди містить положення, які формально виключають презумпцію невинуватості зі складу принципів цього виду юридичної відповідальності. Перш за все варто звернути увагу на норми про адміністративно-господарські санкції, до яких приписами ст.ст. 239, 241 ГК України віднесено адміністративно-господарський штраф, який, своєю чергою, фактично є заходом фінансової відповідальності. Проблема полягає в змісті норми ст. 218 ГК України, яка закріплює підстави «господарсько-правової відповідальності» (до заходів якої нормами ч. 1 ст. 216 і ч. 3 ст. 217 ГК України віднесено й адміністративно-господарські санкції). А саме, згідно з ч. 2 ст. 218 ГК України, учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання *чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе*, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення [14].

І якщо в частині «виконання господарських зобов'язань» немає сумнівів у правомірності закріплення презумпції вини (адже в цій частині вочевидь йдеться про цивільно-правову відповідальність рівних між собою суб'єктів), то в частині «порушення правил здійснення господарської діяльності» норма ч. 2 ст. 218 ГК України викликає сумнів у її відповідності Конвенції і практиці ЄСПЛ. Адже фактично ця норма перекладає обов'язок доказування відсутності вини на суб'єкта господарювання, інакше до нього будуть застосовані адміністративно-господарські санкції. Ця проблема має не лише теоретичний, а й практичний характер: в якості прикладу можна навести постанову Верховного Суду від 25 травня 2018 року у справі № 804/5035/17, в якій міститься такий висновок: «Посилання скаржника на відсутність вини у вчиненні правопорушення, передбаченого статтею 1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків і іноземній валюті»

є безпідставними, оскільки факт вчинення правопорушення встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили, що є підставою для застосування спеціальних санкцій незалежно від вини, відповідно частини 2 статті 218 Господарського кодексу України» [15]. Отже приписами ч. 2 ст. 218 ГК України винуватість особи фактично виключена з предмета доказування у справах про фінансову відповідальність, в тій частині, в якій поняття «фінансова відповідальність» перетинається з поняттям «адміністративно-господарська санкція». Отже, приписи ч. 2 ст. 218 ГК України потребують приведення їх у відповідність із принципом презумпції невинуватості шляхом виключення слів «чи порушення правил здійснення господарської діяльності».

Наведений вище випадок перекладення нормою закону тягара доведення невинуватості на особу, яка притягається до фінансової відповідальності, на жаль, не є поодиноким. Так, новий Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги», з одного боку, у ч. 1 ст. 20 запровадив фінансову відповідальність за порушення прав споживачів, пов'язаних з наданням та відповідністю цифрового контенту та/або цифрової послуги, а з іншого боку, у ст. 10 передбачив, що «тягар доказування надання цифрового контенту та/або цифрової послуги відповідно до статті 3 цього Закону покладається на виконавця» [16], не уточнивши при цьому, чи йдеться лише про тягар доказування у приватно-правових справах, чи ця норма впливає і на притягнення суб'єкта господарювання до фінансової відповідальності. Отже, ці приписи Закону теж потребують їх приведення у відповідність зі змістом принципу презумпції невинуватості, дотримання якої у правовідносинах щодо фінансової відповідальності є обов'язковим з огляду на приписи ст. 6 Конвенції та практику ЄСПЛ. Слід також визнати потребу в закріпленні презумпції невинуватості на законодавчому рівні в ст. 12 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльно-

сті», яка має назву «Відповідальність суб'єкта господарювання» [17] та поширює свою дію на значне коло правовідносин щодо притягнення до фінансової відповідальності.

Розкриваючи зміст презумпції невинуватості у фінансовій відповідальності, варто перш за все звернутися до загальної норми п. 2 ст. 6 Конвенції, яка передбачає, що «Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вини не буде доведено в законному порядку» [18]. Вище вже зазначалося, що термін «кримінальне правопорушення» має у практиці ЄСПЛ автономне значення, тому його не слід сприймати виключно крізь призму національного законодавства. Лаконічність викладу норми Конвенції вимагає звернутися до практики ЄСПЛ для визначення складових презумпції невинуватості. В юридичній науці існує достатня кількість досліджень цього аспекту практики ЄСПЛ. Зокрема, Ю. Івчук у своїй статті виокремлює такі аспекти презумпції невинуватості: поведіння з особою як з невинуватою та проведення розслідування з позицій невинуватості особи, стандарт доведення «поза розумним сумнівом», відсутність упередженої думки про винуватість, покладення обов'язку доказування на сторону обвинувачення, заборона висловлювань представників держави про винуватість особи до її встановлення, заборона встановлення вини особи поза процедурою, передбаченою для її встановлення, повага до остаточності виправдання особи [19, с. 13–16].

Адаптуючи ці усталені висновки ЄСПЛ до специфіки саме фінансової відповідальності, слід, по-перше, акцентувати увагу на тому, що процедура притягнення до фінансової відповідальності завжди має позасудовий характер, що безсумнівно впливає на дотримання принципу неупередженості як однієї з гарантій дотримання презумпції невинуватості. Без сумніву слід погодитися із викладеною вище точкою зору О. Сокурєнко, адже в умовах, коли орган, який збирає докази

винуватості, та орган, який притягає до відповідальності – збігаються, дотримання презумпції невинуватості є нелегким завданням. Кардинальна зміна цієї ситуації можлива лише за умов передачі судам функцій органу, який притягає до фінансової відповідальності, однак це б надмірно завантажило суди; до того ж, недоліки, допущені суб'єктом владних повноважень під час притягнення до фінансової відповідальності, можуть бути і за сучасного правового регулювання усунуті в процедурі оскарження в порядку КАС України, який покладає обов'язок доказування правомірності прийнятого рішення саме на суб'єкта владних повноважень. Наразі зміна самої правової природи фінансової відповідальності через передачу судам повноважень з притягнення до відповідальності є нереалістичною. В той же час, рівень дотримання принципу неупередженості в роботі суб'єктів владних повноважень можливо підвищити правовими та організаційними заходами, наприклад:

– збирання доказів покладається на один структурний підрозділ, а їхня оцінка і ухвалення рішення – на інший, рівноправний та конкуруючий, структурний підрозділ;

– збирання доказів покладається на територіальний орган, розташований за місцем вчинення правопорушення, а розгляд справи і оцінка доказів – на територіальний орган, розташований в іншій місцевості, на засадах автоматизованого розподілу справ;

– здійснення розгляду справи колегіально із включенням до складу колегії осіб, у яких відсутні відносини підпорядкування по відношенню до осіб, відповідальних за збирання доказів;

– залучення до розгляду справ про притягнення до фінансової відповідальності, з правом дорадчого голосу, представників Ради бізнес-обмудсмена, представників громадської ради при суб'єкті владних повноважень;

– відкритий розгляд справ про притягнення до фінансової відповідальності, повна технічна фіксація засідань;

– запровадження процедури відводу посадової особи суб'єкта владних повноважень у випадку виникнення сумніву щодо його неупередженості, із усуненням цієї посадової особи від вирішення питання про її відвід.

По-друге, для того, щоб презумпція невинуватості у справах про притягнення до фінансової відповідальності діяла на практиці, слід запровадити цей принцип та його складові до текстів законодавчих актів, які передбачають цей вид відповідальності.

Для цього, перш за все, слід виключити положення законів (зокрема наведених вище), які перекладають тягар доведення невинуватості на особу, яка притягається до фінансової відповідальності. Крім того, в нормативно-правових актах з питань фінансової відповідальності слід виключити відповідальність особи без її вини та передбачити, що обов'язок доказування вини особи у вчиненні правопорушення, що має наслідком фінансову відповідальність, покладається на суб'єкта владних повноважень, а недоведена винуватість особи прирівнюється до доведеної невинуватості.

Далі слід закріпити стандарт доказування вини особи «поза розумним сумнівом», тобто встановлені у справі факти мають виключати можливість іншої розумної версії подій, окрім як вчинення особою правопорушення. Дотримання цього стандарту доказування вимагає від суб'єкта владних повноважень надавати доказово підтвержене спростування тієї версії подій, що викладена в поясненнях особи, яка притягається до відповідальності. Тож надання вичерпної відповіді на ці пояснення (заперечення) особи є обов'язком суб'єкта владних повноважень. Не допускається також розцінювання відмови особи від надання пояснень як доказу її вини, а у разі визнання вини – особі мають бути роз'яснені її права, надані докази її винуватості, забезпечене право на захист, роз'яснені наслідки визнання вини, а суб'єкт владних повноважень має переконатися у добровільності позиції особи, яка визнає свою вину.

Практика ЄСПЛ свідчить про те, що принцип презумпції невинуватості діє не лише в межах провадження з притягнення особи до відповідальності, а й поза межами цього провадження. Зокрема це стосується настання наслідків від дій, які чинне законодавство кваліфікує як правопорушення. В контексті фінансової відповідальності, перспективним напрямком наукової дискусії є з'ясування правомірності донарахування грошових зобов'язань (недоїмок) за відсутності рішення про притягнення до відповідальності (зокрема фінансової) за правопорушення, яке призвело до такого донарахування. Адже донарахування є наслідком порушення, а процедурою, призначеною для встановлення факту такого порушення, є процедура притягнення до фінансової відповідальності. Тож постає питання, чи може суб'єкт владних повноважень здійснити таке донарахування, якщо особу не було притягнуто за стверджуване порушення до будь-якого виду публічно-правової відповідальності (адміністративної, фінансової чи кримінальної). Аналогічним питанням є правомірність видачі суб'єктом владних повноважень припису про усунення порушення, якщо за це порушення не були застосовані заходи відповідальності (а так само – питання правомірності вже виданого припису, якщо акт про притягнення до відповідальності було скасовано). На думку автора, зміст презумпції невинуватості вимагає від суб'єкта владних повноважень виходити з того, що особа не вчинила правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, якщо цю особу не було притягнуто до такої відповідальності.

Ще одним питанням перспективної дискусії є визначення моменту, з якого особу можна вважати такою, що вчинила правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність. Зокрема – чи впливає оскарження особою такого рішення на статус цієї особи як «такої, що вчинила правопорушення»? На думку автора, якщо йдеться про адміністративне оскарження, то особу, яка

скористалася правом на цей вид оскарження упродовж встановленого строку (або якщо пропущений з поважних причин строк оскарження було згодом поновлено) – слід вважати невинуватою, аж поки її скарга не буде відхилена. Якщо йдеться про судове оскарження, то з моменту відкриття провадження в адміністративній справі і до моменту набрання законної сили остаточним судовим рішенням (яке не підлягає подальшому оскарженню чи не було оскаржено у встановлений строк), поведження з особою, притягнутою до фінансової відповідальності, має відповідати поведженню з невинуватою особою, якщо: а) подання позову саме по собі зупинило дію акта суб'єкта владних повноважень, або б) суд ухвалою зупинив дію такого акта. Втім, навіть якщо подання позову не зупинило дію акта і суд теж не зупинив його дію – це впливає лише на виконання такого акта та не створює для суду (який перевіряє правомірність цього акта) жодних самостійних підстав для висновку про винуватість особи.

Що стосується правових наслідків порушення принципу презумпції невинуватості у фінансовій відповідальності, то їх пропонується класифікувати на три групи: процедурні, відновлювальні та компенсаційні. Процедурні наслідки можуть мати місце лише до моменту прийняття суб'єктом владних повноважень рішення про притягнення до фінансової відповідальності; вони полягають в усуненні виявленого порушення презумпції невинуватості, наприклад, шляхом відсторонення посадової особи, яка має упередженість, від розгляду справи, або шляхом призначення повторної перевірки, якщо висновки акту першої перевірки будуть визнані необґрунтованими. Відновлювальні наслідки полягають у скасуванні (в процедурі адміністративного чи судового оскарження) акта про притягнення до фінансової відповідальності невинуватої особи та в застосуванні наслідків такого скасування (поверненні сплачених особою коштів, перегляді інших рішень, які ґрунтувалися на недоведеному

факті вчинення особою правопорушення, наприклад – виключення з них кваліфікуючої ознаки повторності). Компенсаційні наслідки мають цивільно-правовий характер і полягають у відшкодуванні державою збитків, спричинених неправомірним притягненням до фінансової відповідальності. Слід зазначити, що персональна відповідальність посадових осіб за незаконні рішення про притягнення до фінансової відповідальності – сприятиме зменшенню випадків порушення презумпції невинуватості в цьому виді юридичної відповідальності.

Висновки.

1. Встановлено, що презумпція невинуватості належить до засад (принципів) фінансової відповідальності, як і будь-якої публічно-правової відповідальності.

2. З'ясовано, що в законодавстві України про фінансову відповідальність переважно не закріплена презумпція невинуватості; більше того, існують норми, що перекладають тягар доказування відсутності вини на особу, яка притягається до фінансової відповідальності. Такі норми підлягають приведенню у відповідність із п. 2 ст. 6 Конвенції, зокрема пропонується виключити слова «чи порушення правил здійснення господарської діяльності» з норми ч. 2 ст. 218 ГК України.

3. Оскільки відмінною рисою фінансової відповідальності є позасудовий порядок притягнення, то неупередженість суб'єкта, що притягає до відповідальності, може викликати сумнів. Тому, для того щоб презумпція невинуватості у фінансовій відповідальності

мала не декларативний, а реальний характер, слід вживати правові та організаційні заходи, спрямовані на підвищення рівня неупередженості суб'єкта, який здійснює оцінку доказів.

4. Зміст презумпції невинуватості у фінансовій відповідальності потребує нормативного закріплення. Необхідно нормативно закріпити покладення обов'язку доказування вини особи на суб'єкта владних повноважень, а також закріпити стандарт доказування «поза розумним сумнівом», встановити обов'язок суб'єкта владних повноважень надати вичерпну і доказово підтверджену відповідь на пояснення особи, що притягається до фінансової відповідальності.

5. Презумпція невинуватості у фінансовій відповідальності має застосовуватися і до внесення змін в законодавство, безпосередньо на підставі положень Конвенції. Зокрема, суб'єкт владних повноважень в своїй діяльності має виходити з того, що особа не вчиняла правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, якщо цю особу не було притягнуто до такої відповідальності. У разі адміністративного чи судового (якщо дія оскаржуваного рішення зупинена в силу закону чи ухвалою суду) оскарження, поведження з особою, притягнутою до фінансової відповідальності, має дорівнювати поведженню з невинуватою особою. Суб'єкти владних повноважень мають оперативно усувати порушення презумпції невинуватості, а також забезпечувати відновлення прав невинуватих осіб, які були незаконно притягнуті до фінансової відповідальності.

Анотація

Статтю присвячено презумпції невинуватості у фінансовій відповідальності. Фінансова відповідальність, як окремий вид юридичної відповідальності, не є достатньо дослідженим правовим інститутом. Відсутність систематизації норм про фінансову відповідальність викликає потребу в з'ясуванні загальних засад фінансової відповідальності. Встановлено, що презумпція невинуватості належить до засад (принципів) фінансової відповідальності. З'ясовано, що в законодавстві України про фінансову відповідальність переважно не закріплена презумпція невинуватості; більше того, існують норми, що перекладають тягар доказування відсутності вини на особу, що притягається до фінансової відповідальності. Оскільки відмінною рисою фінансової відповідальності є позасудовий порядок притягнення, то неупередженість суб'єкта,

що притягає до відповідальності, може викликати сумнів. Тому, для того щоб презумпція невинуватості у фінансовій відповідальності мала не декларативний, а реальний характер, слід вживати правові та організаційні заходи, спрямовані на підвищення рівня неупередженості суб'єкта, який здійснює оцінку доказів. Зміст презумпції невинуватості у фінансовій відповідальності потребує нормативного закріплення. Необхідно нормативно закріпити покладення обов'язку доказування вини особи на суб'єкта владних повноважень, а також закріпити стандарт доказування «поза розумним сумнівом». Також необхідно встановити обов'язок суб'єкта владних повноважень надати вичерпну і доказово підтверджену відповідь на пояснення особи, що притягається до фінансової відповідальності. Суб'єкт владних повноважень в своїй діяльності має виходити з того, що особа не вчиняла правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, якщо цю особу не було притягнуто до такої відповідальності. Крім того, суб'єкти владних повноважень мають оперативно усувати порушення презумпції невинуватості, а також забезпечувати відновлення прав невинуватих осіб, які були незаконно притягнуті до фінансової відповідальності.

Ключові слова: адміністративно-господарські санкції, вина, доказування поза розумним сумнівом, неупередженість, презумпція невинуватості, припущення, тягар доказування, фінансова відповідальність.

Shumeiko I.P. Presumption of innocence in financial responsibility

Summary

The article is devoted to the presumption of innocence in financial responsibility. Financial responsibility, as a separate type of legal responsibility, is not a sufficiently researched legal institution. The lack of systematization of norms on financial responsibility causes the need to clarify the general principles of financial responsibility. It was established that the presumption of innocence belongs to the principles of financial responsibility. It was found that the presumption of innocence is mostly not enshrined in the legislation of Ukraine on financial responsibility; moreover, there are rules that shift the burden of proof of non-culpability to the person. Since a distinctive feature of financial responsibility is an out-of-court procedure of prosecution, the impartiality of the entity prosecuting can cause doubt. Therefore, in order for the presumption of innocence in financial responsibility to be real rather than declarative, legal and organizational measures aimed at increasing the level of impartiality of the entity evaluating the evidence should be taken. The content of the presumption of innocence in financial responsibility requires regulatory consolidation. It is necessary to standardize the obligation to prove a person's guilt on the subject of authority, as well as to establish the standard of proof "beyond a reasonable doubt". It is also necessary to establish the obligation of the subject of authority to provide a comprehensive and proven answer to the explanation of the person who is held financially responsible. The subject of authority in its activities must proceed from the fact that the person did not commit an offense for which financial responsibility is provided, if this person was not brought to such responsibility. In addition, subjects of authority should promptly eliminate violations of the presumption of innocence, as well as ensure the restoration of the rights of innocent persons who were illegally held financially responsible.

Key words: administrative and economic sanctions, assumptions, burden of proof, financial responsibility, guilt, impartiality, presumption of innocence, proof beyond a reasonable doubt.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05 червня 2019 року у справі № 461/8496/15-ц про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82424027>.
3. Ктіторов М.О. Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення та забезпечення їх реалізації в діяльності ОВС: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2009. 19 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.
4. Самбор М. Презумпція невинуватості у адміністративно-деліктному праві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2014. № 1 (99). С. 70–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2014_1_18.
5. Белікова М.І., Георгієвський Ю.В., Спасенко В.О. Презумпція невинуватості у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1 (79). С. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2023_1_15.
6. Рішення Конституційного Суду України від 08 червня 2022 року № 3-р(II)/2022 у справі № 3-20/2021(40/21) за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text>.
7. Постанова Верховного Суду від 08 липня 2020 року у справі № 463/1352/16-а про визнання дій неправомірними, скасування постанови про накладення адміністративного стягнення. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90264746>.
8. Сокурєнко О. Презумпція невинуватості як елемент захисту прав особи в адміністративній діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 73–76. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/7/15.pdf>.
9. Будько З.М. Презумпція невинуватості в податковому праві. *Форум права*. 2011. № 1. С. 142–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_27.
10. Пунда О.О., Арзянцева Д.А., Лучковська С.І. Концепція фінансової відповідальності та застосування програм добровільного розкриття доходів (податкова амністія). *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2022. № 1 (8). С. 131–141. URL: <https://irlykhuml.univer.km.ua/server/api/core/bitstreams/342d2d69-8d5b-49e8-9658-117d41b1419a/content>.
11. Скляр Н.Ф. Принципи фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства. *Правова позиція*. 2020. № 4 (29). С. 41–47. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/4/11.pdf>.
12. Про затвердження Порядку накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 06 квітня 1995 року № 244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-95-%D0%BF#Text>.
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі № 800/547/17 про визнання протиправним і скасування рішення та наказу, зобов'язання вчинити певні дії. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73837584>.
14. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
15. Постанова Верховного Суду від 25 травня 2018 року у справі № 804/5035/17 про визнання протиправним та скасування наказу. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74265244>.
16. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10 серпня 2023 року № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#n39>.

17. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.
18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
19. Івчук Ю.Ю. Основні підходи Європейського суду з прав людини до розуміння презумпції невинуватості як складової права на справедливий суд. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2021. № 2 (42). С. 11–19. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/218/201>.